

Edipa pastoralala: edizio arazo eta ebazpide batzuk

GIDOR BILBAO TELLETXEA

(EHU, Gasteiz)

1. *Edipa* pastoralala.

Bi pastoral sailkatu zituen Hérellek (1928: 91-93) Aintzinate profanoko gaia dutenen artean, *Oedipe* eta *Astyage* izenekin deitu izan direnak alegia. Lehenbizikoa da argitaratzeko prestatzen ari garena eta oraingo honetan aurkeztera gatozena, guk eskuizkribuan bertan pertsonai honek hartzen duen izenarekin deiturako duguna: *Edipa*.

Izena Greziako mitologiako pertsonai jakin batena bada ere, zabalagoa da *trageria* honen gaia, Tebaseko ziklo osoko eskenak —epigonoen garaikoak ezik— antzeztzen bait dira, Laya Ediparen aitaren ametsetik hasi eta Antigona eta Hemonen elkartzerarte; mitologia klasikoan Edipo eta Tebaseko hurrengo belaunaldiaren historia azaltzerakoan agertzen diren gorabeherek osatzen dute pastoral honen haria, ektuktura osoa hemen aurkeztean ikusiko denez iturri klasiko ezberdinetako bertsiolak nahasiz eta sarritan Aintzinateko idazleen bitartez ezagutzen ez ditugun gertakizunak agertuz: Theresia igarlearen itsutasunaren azalpena (322-331 ahapaldiak prestatzen ari garen edizioan), adibidez, ez dator bertsioklasikoaren arteko gauru batekin bat.

Gogora dezagun honetaz Sofoklesen *Edipo bakaldun*, Euripidesen *Feniziarrek*, Senekaren *Edipo* eta Estazioren *Tebaida* aipatzen zituela Hérellek bere lan ugarietako baten (Hérelle 1911: 421-432) pastoral honen zitezkeen Aintzinateko iturri garrantzitsuenen artean; ezin da ahaztu, halabaina, iturri nagusi eta ezagunenak baino ez zituela aipatzen, ikerleak berak ondo zioen moduan. Nahiko esanguratsua da, bestalde, iturri guzti guztiak aztertu beharraz jabetzeko, esate baterako Gigantaren hilketaren kontakizuna, idazle klasikoek bildu ez duten baina dirudienaz leidendaren aldaera zaharrago baten (ikus honetaz Rose 1970: 186-187) kontaktzen zen moduan hiltzen bait du munstroa gure pastoraleko Edipak aurrez aurreko borrokaldian, inongo igarkizuni erantzun beharrik gabe. Mitologo klasikoek erabili ohi dituzten iturri guztiak erabili behar ditu beraz, hasteko, pastoral honetako gaia sakontasunean aztertu nahi duenak. Ohizko mitologia hiztegieta aurkituko du, gainera, bibliografia osoa (ikus, adibidez, Grimal 1984: *Laya, Edipo, Polinices, Antigona...* sarrerak).

Arreta berarekin aztertu beharko du pastoralgileak Erdi Aroko literaturatik hartu duena, garai hartako lanak izaten bait ziren sarritan haiek eskuragarri zituzten baka-

rrak (ikus honetaz Hérelle 1911 eta Hérelle 1923 gure pastoralari dagokionean eta Garamendi 1987 pastorgintzari orokorrean dagokionean).

Baina ekar dezagun hona, egiten ari garen iturrien azterketa sakona hurrengo baterako utzita, gure *Edipa* pastoralaren egitura, lanaren nondik norakoa ezagutzeko bide gerta daitekeena:

I. LEHEN PHEREDIKIA.

- 1-2.LP. Agurra.
- 3-65.LP. Trageriaren haria.
- 66-67.LP. Arreta eskakizuna trageria onuragarri izan dadin.
- 68-70.LP. Agurra.

II. TRAGERIA.

- 1-11: Sataneria.
- 1-9: Satan Thebaseko hiriaren aurrean bere lagunekin.
- 10-11: Satanen dantzarako oharra.

Dantza.

- 12-24: Laya eta Jocasta: Layaren ametsa.
- 12-22: Izan duen ametsa esaten dio Laya erregeak Jocasta emazteari: zorigaitzen bat izango dute semearekin.
- 23-24: Socrasta igarleari deia Layak.
- 25-44: Socrasta, Laya eta Jocasta: zorigaitzaren iragarpena.
- 25-33: Iragarpen eskaria.
- 34-40: Socrastaren iragarpena: semeak nahi gabe egingo dituen bidegabekeriak.
- 41-43: Socrastak ikusten duen irtenbide bakarra: semea jaiotzean oihanean uztea.
- 44: Jocastaren negarra.
- 45-72: Sataneria.
- 45-54: Comendantaren irriak eta laguntzaile eskaria.
- 55-56: Bulgiferren aurkezpena mutiltzarako.
- 57-66: Satan, Bulgifer eta Comendantaren elkarrizketa tratua eginez.
- 67-68: Dantzarako oharra.

Dantza.

- 69-72: Satanen topiko eta irriak.
- 73-109: Jolicur, Alexandre, Socrasta, Jocasta haurrarekin eta Laya: haurra oihanean uztea.
- 73-79: Laya eta Jocastaren aieneak.
- 80-89: Haurra oinezgora urkatzeko eskatzen zaie Jolicur eta Alexandre erregearen agintepekoiei.
- 90-96: Jocastaren azken aieneak, baina Laya sendo.

Sonu.

- 97-109: Jolicur eta Alexandrek ez dute haurra zintzilikatu nahi baina azkenean betetzen dute agindua.

110-148: Parrein eta Guillen artzainek askatu egiten dute haurra.

110-112: Artzainen kanta: artzainen bizitza.

Sonu.

113-134: Haurra aurkitu eta askatzen dute eurekin haz dadin Parrein eta Guillen artzainek.

135-137: Onez atera direlako Jainkoari eskerrak eman beharra.

138-145: Artzainen kanta: eskerrak Jainkoari.

146-148: Artzainen agurra.

149-162: Aita eta amaren bila doa Edipa.

149-155: Adio esaten diote Parrein eta Guillen artzainek hazia den Edipari.

156-160: Thebasen bilatu beharko dituela gurasoak Giganta ero ondoren iragar-
tzen dio Socras tak Edipari.

161-162: Badoa Edipa.

Sonu.

163-185: Sataneria: Satanen tratua Comendanta, Bulgifer, eta Courrierarekin.

Sonu.

186-244. Borrokaldiak Gigantarekin.

186-203: Thebaseko hiria izutzen du Gigantak.

204-215: Bulgifer, Comendanta eta Satanek borroka egiten dute Gigantarekin eta
ihesean alde egin.

216-244: Edipak aurre egiten dio Gigantari eta hil egiten du.

245-260: Sataneria: Infernura eraman nahi dute Satan, Bulgifer eta Comendantak
Gigantaren gorpua; ezin dute mugitu, su emanda ez bada.

261-292. Laya aita aurkitu eta hiltzen du ezagutu gabe Edipak.

261-265: Aitaren bila doa Edipa.

266-274: Layaren laguntzaileak —Garda, Jolicur, Alexandre— aurkitu eta eurekin
eztabaida izan ondoren borrokan egiten dute.

275-289: Laya agertzen da bake egin nahian baina berriro egiten dute guztiak bo-
rroka, Laya ero arte.

290-292: Layaren azken hitzak berak ez zuela gerlarik nahi gogoraraziz.

293-321. Edipa eta Jocastaren ezkontza.

293-297: Jocastaren deitorea.

298-309: Ediparekin ezkon dadin konbenzitzen du Olinpiak Jocasta.

310-313: Jocastarekin ezkon dadin konbenzitzen du Olinpiak Edipa.

314-321: Ezkontza ospatzen dute korte guztiarekin eta Edipa errege egiten.

Sonu.

322-345: Theresia itsua agertzen da oturuntzetara janari eske bere gida mutilare-
kin.

322-331: Theresia itsuaren bizitza kontatzen die mahaikideei Gidak: azeriak pisa
begietara egin eta itsutu zuen sendagile ospetsu zena.

332-345: Gose diren itsua eta Gidaren arteko eztabaida janaria dela ta.

Sonu.

- 346-421: Edipak bere bekatua ezagutzean bere begiak atera, oinordetza ezarri eta bere buruaz beste egiten du bi anaien arteko gerlari hasiera emanez.
- 346-361: Ediparen otoitza Jainkoari, hiru urtetako euri gabezia eta izurritea bukatzeko eskatuz.
- 362-367: Jocasta eta Edipa beraren bekatuak azaltzen dizkio Socrastak.
- 368-376: Bere begiak ateratzen ditu Edipak zigortzat.
- 377-385: Laguntza eskaintzen dio aieneka Antigonak aitari.
- 386-405: Bere buruaz beste egin aurretik oinorderzarako borondatea agertzen die Edipak seme alabei: Eteocla izendatzen du errege urtero aldika Polonicarekin txandakatzeko baldintzapean.
- 406-421: Ez duela erregetza uzteko asmorik agertzen die Eteoclak Creon eta Polonicari eta bi anaien arteko gerla hasten da.

Sonu.

- 422-698: Eteocla eta Polonicaren arteko gerla eta gainontzekoen jarrera. Jocasta bake bila etengabe.
- 422-430: Jocasta eta Olinpia aieneka.
- 431-435: Jocasta eta Antigona aieneka.
- 436-457: Jocasta eta Eteoclaren arteko eztabaida: Eteoclak herriak bera izan dadin errege bakarra nahi duela dio.
- 458-475: Jocastak Eteocla izan daitekeela errege bakarra anaien artean bakea egin ez gero onartzen du eta Eteoclak Polonicarentzat izan daitekeela koroa herriak horrela nahi izanez gero.

Sonu.

- 476-485: Koroa defenda dezan zirikatzen du Creonek Eteocla.
- 486-492: Sataneria irrika.

Dantza.

- 493-500: Creon eta Jocastaren arteko eztabaida.
- 501-515: Creon eta Antigonaren arteko eztabaida, Hemon Polonicarekin borrokan ari dela eta.
- 516-523: Berriro sartzen da Jocasta eztabaidan.
- 524-529: Jocasta eta Antigonaren Polonica ematzeko itzaropena.
- 530-558: Antigona eta Hemonen arteko elkarrizketa: bakea bilatzeko eskatzen dio bere Hemon maiteari lehen Polonicarekin borrokatzeko eskatzen zion Antigonak.
- 559-580: Polonica eta Jocastaren arteko elkarrizketa: Polonicak ez duela herriak erregea hautatu behar dio eta Eteocla dela tiranoa eta ez, amak dioen bezala, bera.
- 581-601: Antigona sartzen da elkarrizketan eta badirudi konponbidea datorrela Hemon ere bitartekari delarik.
- 602-610: Borroka grina eraberritzen da Polonicarengan Creonek Eteoclaren aginduz bere armadari eraso egin diola jakitean.

Sonu.

611-617: Polonica eta Eteoclaren arteko eztabaida eta borrokaldia eta Hemonen bake eskakizuna.

Sonu.

618-635: Jocastaren beldur eta deitoreak, Olinpiarekin lehenbizi eta Antigonarekin gero.

636-648: Jocasta eta Eteoclaren arteko eztabaida: Eteocla gero eta gogorrago gerlaren alde.

649-662: Creon da oraingoan Eteoclari bakea eskatzen diona.

663-698: Eteocla Polonicarekin aurrez aurre elkarrizketatu beharrari buruzko eztabaida, Jocasta, Creon eta Eteoclaren artean lehenbizi eta Antígona, Creon eta Atallaren artean gero.

Sonu.

699-791: Polonica eta Eteocla aurrez aurre: Jocastak bere burua hiltzen du eta bi anaiak elkar hiltzen dute.

699-751: Polonica eta Eteocla aurrez aurre. Jocasta bi semeak baketu nahian eta bi anaiak bien arteko borrokaldirako prest.

752-759: Jocastaren azken agurra eta heriotzea etsi ondoren.

760-771: Sataneria Jocastaren gorpua eraman nahi eta ezinean.

772-783: Eteocla eta Polonica borrokaldirako leku bila.

Sonu.

784-791: Eteocla eta Polonicaren arteko borrokaldia eta bien heriotzea.

792-849: Antígona preso Polonicaren gorpuari ohore egiteagatik.

792-801: Olinpiaren bitartez hartzen du Antígona bi anaien heriotzearen berri eta hiletara doa negarrez.

Sonu.

802: Preso hartzen du Creonen Gardak Antígona.

803-808: Sataneria bi anaien gorpuak eraman nahian.

Sonu.

809-817: Polonicaren gorpuari hil ohoreak egitea debekatzen du Creonek.

Sonu.

818-827: Antígona atxilotetaren berri dakarkio Atallak Creoni; baretu nahi du.

828-849: Bere haserre eta zigorra agertzen dizkio Creonek etsi nahi ez duen Antígonari.

Sonu.

850-996: Hemonen Antígona ekiko maitasunak aita hiltzeraino darama.

850-892: Antígonaekin ezkondu nahi duen Hemon eta seme txartzat salatzen duen Creonen arteko eztabaida, Hemonek aita utzita alde egin arte.

Sonu.

893-899: Sataneria irrika.

900-927: Creonek gosez hil nahi duen Antígona berri dakarkio Atallak Hemoni.

Sonu.

- 928-932: Atallak ezin du Creonen erabakia aldatu.
- 933-964: Polonica eta Antigonarekin egindako zuzengabekeriak salatu eta kalte handiak iragartzen dizkio Theresia itsuak Creoni.
- 965-971: Polonica ehortzi eta Antigona presondegitik ateratzeko agintzen du Creonek beldurrez.
- 972-996: Creon bere aita hiltzera dator Hemon Antigona askatu ondoren.

Sonu.

- 997-1025: Sataneria.
- 997-1013: Satanen arteko irri solasa Bulgiferren soldata dela eta.
- 1014-1020: Infernura daramate Creonen gorpua.
- 1021-1023: Satanen euren arteko borrokaldia soldata dela eta.
- 1024-1025: Satanek publikoari zuzendutako hitzak.
- 1026-1041: Hemon eta Antigona elkartu direneko poza eta kanta.

III. AZKEN PHEREDIKIA.

- 1.AP Agurra.
- 2-3.AP. Apaltasun agerpena.
- 4-9.AP. Trageriaren laburpena.
- 10-14.AP. Onbideratzeko deia publikoari.
- 15-16.AP. Azken agurra.

2. Eskuizkribuak.

Pariseko Bibliothèque Nationaleko Ms.178 (Département des manuscrits: Celtique-Basque 178. R.69.348; 4776 (9): 11. CL.) eskuizkribuaren kopia mikrofilmata erabili dugu gure azterketan, guk aurkitu ahal izan dugun bakarra. J. Vinsonen biblioteka pribatukoa zen beste eskuizkribu bakar baten berri ematen digu Hérellek (Hérelle 1911: 426-427 eta Hérelle 1903: 59-60) eta Vinsonen liburuak galdutzat edo behintzat sakabanatutzat ematen direnez Parisekoa izango litzateke egun *Edipa* pastoralaren eskuizkribu eskuragarri bakarra. Aztertu beharrekoak ditugu, halabainan, beste uneren batetan izan zitezkeen eskuizkribuen berriak.

Hiru bidetatik hartzen dugu Vinsonen eskuizkribuen berri:

- 1.- Vinsonek berak (Vinson 1883) ematen dituen berrietatik hauek iruditu zaizkigu interesgarrienak:

Oedipe, 3712 vers et 19 rôles (324. or.).

Gure eskuizkribuko azken pheredikiaren hitzez hitzezko frantsesezko itzulpena ezarri baino lehen:

Voici le *dernier sermon* de la pastorale de l'*Oedipe* d'après une copie date de 1783 (338-339. or.).

Eta geurearen argumentu bera agertu ondoren:

...c'est la seule strophe qui ne soit pas en basque dans toute la pièce:
 Me voilà donc, Crèon,
 sur le trône royal;
 une telle dinité
 ni peut souffrir d'egal (339-341. or.).

2. Webster-ek ematen dituenak (Webster 1982):

Pour faire voir ce qu' un classique grec devient comme pastorale, je donne la liste des *dramatis personae* d'*Oedipa*. M. J. Vinson a donné une analyse de cette pièce dans *Le Folk-Lore du Pays Basque*, pages 339-341. Elle contient 3712 vers et 19 rôles, une des plus courtes des pastorales. Oedipa fait à la — le — 1763, fait a Garindein Le 26 May 1792, l'an 4e de la Liberté. Mecot fils (261. or.).

Eta pertsonai zerrenda ematen du ondoren, gure eskuizkribuko 20 pertsonaiak baina ez BNPko zerrendan bezala ordenatuta ez izendatuta, eta era guztietako hutsugarirekin, eskuzko letra irakurtzerakoan arazo handiak izan dituenaren agergerri.

3. Hérellek ematen dituen berriak (Hérelle 1903):

[J. Vinson, n° 8.] Cahier broché; 260 sur 190 m/m; papier à bras; 32 feuillets écrits sur deux colonnes, 63 pages chiffrées. Etat médiocre: salissures et déchirures, première page illisible. Pas de titre; mais les principaux personnages sont Oedipe, Jocaste, Antigone, etc. Complet. A la fin: "Fait à Camou le 61759". Et, après une liste des rôles: "Fait à Garindein le 26 mai 1792, l'an IVe de la Liberté. Mécol fils" (59-60. or.).

Horrez gain Buchon-ek (Buchon 1839) aipatzen du J.P. Saffores-ek 70 pastoralen eskuizkribuak zituela eta hauen zerrenda ematerakoan hona zer dioen *Edipari* buruz:

Dans l'Histoire ou le Roman: (...) *Oedipe de Jocaste* (celle-ci est de 1795).

Datuen kuadrua osatzeko ekar ditzagun hona geure eskuizkribuko lagungarri izan daitezkeen zehaztasunak:

Lehenengo orrialdean daude *ex libris* direlakoak:

J'appartiens au citoyen Martin Bohotegy, du lieu d'Aroue. Fait le mois de mars, 1793.

J'appartiens au citoyen Jean Mecol, du lieu de Garindein. Fait le mois de juin, 1793, l'an IVe de la Liberté et l'an second de la République (I. or.).

Eta eskuizkribuko azken orrialdean:

Cette piece a ete represente le 18 avril 1816 par les junesses de Lembare (54. or.).

Baditugu beste data batzuen aipamenak ere testu nagusiaren bazterretan:

1792.(13. or. behe esk.)

1792. le 15me xbre 1792 (21. or. behe esk.)

Eta bestelakoa jositako orritxoetan, pastoral honi ez dagokion testuan:

... a Moleon le juillet 1772 (45.II. or.)

Sei emanaldi aipatzen ditu Hérellek 1928.eko lanean (91. or.) *Edipa* pastoralarantzat: Camou, 1759; Camou, 1783.eko irailak 6; Garindein, 1792.eko maiatza 26; Lekua zehaztu gabe, 1793.eko martxoa eta ekaina; Lambare, 1816.eko apirilak 18. 1923.ean ikerle berak (Hérelle 1923: 167-172) pastoral guztien emanaldi zerrenda ematean ez zuen 1783.ekoaren aipurik agertzen. Sei hauez gain beste bat ere aipatzen du Maulen 1772.eko uztailak 12an Patri Urkizuk (Urkizu 1984: 35).

Arazoa da datu hauek ordenatzea eta emanaldi bakoitzean erabili izan den eskuizkribua zein den jakitea. Bukaeratik hasita esan dezagun gure hipotesiaren arabera lau direla aipatu lanetan ezagutzera eman zaizkigun eskuizkribuak:

1.- *Vinson n°8*. 1759 eta 1792ko emanaldietan erabilia.

Hérellek 1903an eskainitako fitxa osoa izango genuke hau ezagutzeko dugun biderik ziurrena. Berau da, gure ustez, Websterrek pertsonai zerrenda ateratzeko darabilena ere, gorago *Le Folk-Lore du Pays Basque* liburua eta han aipaturiko 3712 bertsoertero eta 19 pertsonaiak gogorarazi arren. Websterren lehenengo data, 1763koa alegia, irakurketa okerra litzateke, tinta ezabatuta, papera alferrikalduta... edo dena dela Hérelentzat ere ilun dagoen inguru baten; horregatik uzten dituzte biek hutsu-neak.

2.- *Vinson, Folk*. 1783ko emanaldian erabilia.

Hauxe dugu arazo gehien aurkeztzen duena baina *Vinson*ek berak *Le Folk-Lore du Pays Basque* liburuan ematen digun datazioak pentsaerazten digu 1783ko emanaldirako bakarrik erabili izan zen eskuizkribu baten berri jasotzen dugula zeharka liburu honetan. 1783ko kopia batetik ateratzen duela azken pheredikiaren itzulpena esaten du eta hori ez dator bat, gorago ikusi dugunaren arabera, Hérellek *Vinson n° 8* rentzat aipatu dituen 1759 eta 1792ko *ex libris*ekin, eta ezta irakurketa okertzat eman dugun Websterren 1763koarekin ere.

Badirudi Hérellek ez zuela eskuizkribu honen berri zuzenik izan, ez bait du behin ere fitxa osorik ematen, baina emanaldiaren egun zehatza aurkeztzen du 1928ko katalogoan. 1923ko lanean 1759korako aipatzen zuen irailak 6a errepikatzen du hemen eta ezin da baztertu beraz errakuntzaren bat izatea tartean, baina badirudi bestela onartu beharko genukeela *Vinson, Folk* izenarekin deituko dugun eskuizkribu bat ezagutu zuela XIX. mendeko bibliofilo honek, eta izan zuela nonbait horren berri Hérellek ere.

Emanaldiaren data, 1783a alegia, *Vinson n° 8*ko 1759a eta 1792aren bitartekoa denez, pentsatzekoa da ez zela honako hau izenpetzen duen Jean Mecol zaharra izan beste hartako errejenta, ez bait zatekeen normala izango Jean Mecolek berak bi eskuizkribuak izan balitu, 1759koa eta 1783koa alegia, zaharrena erabiltzea 1792an.

Baina esan dugu hala ere gurearen argumentu bera aurkeztzen duela *Vinson*ek eta azken pheredikiaren testu beretsua frantseserazten. Hitzez hitz biltzen duen frantseseko ahapaldia, bestalde, gure eskuizkribuko 406.a da, *BNP* 178ko 21. orrialdean grafia aldakera txiki batzuekin agertzen dena. Gure eskuizkribuan ere euskarazkoa ez den zati bakarra da, *Vinson*ek bereaz ari delarik dioen bezala, testu nagusian; baina

ez jositako orritxoak kontutan izanez gero, ugari bait dira hauetan frantses eta bearnerazko hitz eta zatiak.

Alde batera utzi behar ditugu jositako orritxoak bertsoleerro zenbaketa berdintsua izan dadin ere. 4502 bertsoleerro zenbatu ditugu gure eskuizkribuan, lehen pheredikiako 280, trageriako testu nagusiko 3498, jositako orritxoetako 660 eta azken pheredikiako 64en batuketa eginez. Urrutixe geratzen da zenbaki hau Vinsonen 3712etatik, baina ez horrenbeste aurrerago ikusiko dugunez bigarren esku batek idatzi dituen 660ak kenduta testu nagusiak izan bide zituen 3842 bertsoleerroko kopurua bada kontutan hartzen duguna.

Guzti honek pentsaerazten digu, beraz, *BNP 178*ren testu nagusiaren kopiagileak ezagutzen zuela *Vinson, Folk* edo bestela iturri bera izan zutela, zuzenean edo zeharka, biek. Bai *Vinson n° 8*ko 1792ko *ex libris*ak eta bai *BNP 178*ko 1793koak Melcolen izena daramatenez, 1759koak ez baina, gure hipotesia da 1759ko testutik atera zutela beren kopia 1789ko errejentak eta 1793ko kopiagile nagusiak.

3.- *BNP 178*. 1793ko bi emanaldietan eta 1816koan erabilia.

Eskuizkribuan bertan agertzen diren eta hemen gorago bildu ditugun errejentek egindako oharrek ez dute zalantzarik uzten aipatu emanaldiei buruz. Bi lekutan agertzen den 1792 urteak esan nahi du aurreko urtetik hasia zela kopiagilea eskuizkribua prestatzen.

4.- *Saffores-Buchon*. 1795eko emanaldian (?) erabilia.

Arazo bat konponduko genuke *BNP 178* balitz Buchonek Safforesi ikusi ziona ere.

Hérellek dio (Hérelle 1923, 168) Safforesen ilobak sakabanatu zituela 70 pastoralak baina Websterrek eskuratu zituela bost Baionako Udal Bibliotekarako eta Hérellek berak beste hiru gero biblioteka hartarako eman zituenak eta hamalau Pariseko Bibliothèque Nationaleri eman zizkionak. Hérelle honen lehenbiziko liburuetako baten, 1903.ekoan alegia, bere kolekziokoen artean aurkezten du gero *BNP ms.178* izango dena. Pentsatzekoa zatekeen, beraz, bi eskuizkribuak bat izan zitezkeela.

Buchonek ematen duen data, 1795 hori, errakuntza bezala hartu beharko genuke horrela balitz, urte horretarako *Ediparen* emanaldirik aipatzen duenik ez dagoenez.

Baina Beñat Oyharçabalek eskaintzen du bere tesi argitaragabea (Oyharçabal 1981: 50) Hérelle eskuzko oharretatik hartuta bai honek eta bai Websterrek erositako eskuizkribuen zerrenda osoa eta ez da hor ere *Edipar*ik agertzen. Beste lekukotasunik gabe bada ere 1795eko data zeraman eskuizkribu bat izan zela onartu beharko dugula agian esan nahi du honek.

Honen aldeko argumentu gerta daiteke Buchonek ematen duen izenburua (*Oedipe de Jocaste*) beste inork ez aipatzea bere eskuizkribuan irakurri duelakoan. Horrek esan nahiko luke Buchonek ikusi duena ez dutela beste ikerleek ikusi, laugarren eskuizkribu bat dela alegia.

Urte horretan beste pastoralen emanaldirik ez izateak ere onargariago egiten du 1795ean *Edipa* eskenara zitekeela pentsatzea.

Patri Urkizuk 1772. urtean aipatzen duen emanaldia geratzen zaigu eskuizkriburik gabe. Urkizuk ematen dituen data eta herria agertzen dira *BNP ms.178*-ko jositako orritxoetako baten, baina ez dagozkio, ziurrenik, *Ediparen* inongo emanaldiari, bestelako ohar bati baizik. Sataneriaren agerpen bati dagozkio 45.I-IV orritxoak, baina irrialdi hutsa direnez ez dute zuzeneko zerikusirik pastoralaren akzio nagusiarekin

ez pertsonaiekin, dramatismoa lasaitzeko ondo datozen arren. Ustez pastoraleko hitzak baino lehenago idatzitako ohar baten agertzen da 45.II-III orritxoak hartuta Urkizuk bildu duen data dakarren oharra. Pastoraleko akotazioa ez bada ere behorra ateratzeaz ari da, pastoralen baten emanaldian ateratzeaz agian:

... faire salir la jumant de Methol de
Garindain a Moleon le 12 juillet 1772.

Arazoa da juxtu orritxo honen atzekaldean, 45.IV orritxoan hain zuzen ere agertzen den akotazioan *Sainte Marguerite* pastoraleko bukaerako bertsoleerro jakin batzutarara bidaltzen gaituela testuak:

Retira oro.
Jalkhy Olibrius bere laguneky.
Rackel minça.
Monseigneur, nahy de...

Behorren oharra, emanaldiren bati baldin badagokio ere, beraz, ez dauka zeri-kusirik, ziurrenik, *Edipa* pastoralarekin eta ezin dezakegu hartan oinarriturik 1772an trageria hau eskenaratu zenik baieztatu.

3. BNP 178.

29 orri dira (28 bakarrik egon arren zenbatuta) gure eskuizkribua osatzen dutenak eta bi zutabetan idatzita daude ahapaldiak, baina beste 25 orritxo ditu josita, ta-mainuz txikiagoak, beste esku batek ahapaldi zutabe bakarrarekin idatziak. Kopiagileetako batek zenbatu ditu orrialde guztiak, orrialdez orrialde, hutsik egin gabe, frantsesezko ordinalak erabiliz, bostgarren orrialdetik hasi eta bere 51. eraino. Zenbaketa hau da guk gure ediziorako aukeratu duguna, zaharrena delako, ondo eginda dagoelako eta praktikoa suertatzen delako. Zenbaki erromatarrez orrialdeztatu ditugu lehen laurak, zenbatu gabe zeudenak, eta 52, 53, 54rekin osatu azken hirurak. Ez dugu bildu, beraz, orriak barik orrialdeak lehenengotik azken azkenera zenbatu dituen oraintsuagoko eskuaren orrialdeztapena, ziurrenik Pariseko Bibliotekan egina.

Aipatu jositako orritxoek sataneriaren agerpenak biltzen dituzte gehienetan, testu nagusian ez bait dago sataneriarik. Harreman zuzena izaten du askotan, halere, hor esandakoak, pastoralean gertatzen denaren hariarekin eta pertsonaiekin, zatirik gehienak berariaz *Edipa* pastoralerako idatziak direla zalantzarik gabe baieztatzeko moduan. Garrantzitsua iruditzen zaigu, dena dela, pastoralgile nahiz kopiagile ezberdinak argi bereizteko, orritxo hauek ezaugarri propioen bat izatea orrialdeztapenean. Eskuizkribuan zenbatu gabe daudenez orrialdeztapen nagusia moztu gabe tartekatu ditugu guk zenbaki erromatarrek erantsiz: laugarren orrialdeari josita dauden lau orrialdeak, adibidez, 4.I-4.IV izango dira, seigarrenean dauden seiak 6.I-6.VI eta horrela besteekin.

Bereizketa hau orriak zehazterakoan eginez gero, zenbaketa bakarra jarrai dezake-te ahapaldiek. Gure eskuizkribuan izendatu gabe daudenez, praktikoen iruditzen zaigun moduko hurrenkeran jartzeko aukera dugu. Badirudi egoki dela, kopiagile batzuk eurek egin ohi dutenez Lehen Pheredikia, Trageria eta Azken Pheredikiak bakoitzak bere aldetik bere zenbaketa eramatea, aipamenak egiterakoan *n* izango li-

tzatekeelarik trageriako ahapaldi oro, *n.LP* Lehen Pheredikiakoak eta *n.AP* Azken Pheredikiakoak, edizioan espresuki markatzen ez badira ere ahapaldi bakoitzeko lehenbiziko bertsoleerroak *a* liratekeelarik aipamenetan, *b* bigarrenak, *c* hirugarrenak eta *d* laugarrenak.

Azpmarratu egiten ditugu eskena mugimendu eta gorabeherei dagozkien akotazioak eta maiuskulaz idatzi hitz egin behar duten pertsonaien izenak, aipamenak egiterakoan zein ahapaldiren tartean dauden adieraziz: 66-67 oh izango da, adibidez, 66 eta 67 ahapaldien tartean dagoen akotazioa, oharra.

Guzti hau ikusirik baieztatu daiteke testu oso bat eskaintzen dugula gure edizioan. Baina arazo bat estali dugu, nolabait esatearren, orain arte: esku ezberdinek idatzi dute eskuizkribu hau, batek baino gehiagok eta behin baino gehiagotan aldatuz aurrekoak idatzitakoak. Hiru esku dira nabarmenen bereizten direnak:

A eskua: 1792an hasi zena 1793ko kopia idazten.

Testu nagusia idatzi zuen honek, sataneriari gabe, gorago ikusi dugunez ziurrenik 1759ko emanaldiko testutik kopiatuta, *Vinson n° 8*tik hain zuzen ere. Martin Bohoteguyren *ex libris*a hiru hilabete lehenagokoa bada ere badirudi Jean Mecol izan daitekeela kopiagilea, berea bait zen 1792an *Vinson n° 8*. Gogora dezagun dena dela, edozein modutan ere kopia bat dela erakusteko, gorago aztertu argumentuez gain badirela eskuizkribu honetako 37 eta 38. orrietan seguruenik beste eskuizkriburen batera bidaltzen gaituzten oharrak: p. 43 eta p° 44.

B eskua: Itsatsitako orritxoak gehitu dizkiona.

Esan dugu sataneriaren eskenak aurkezten dituela gehienetan, baina pastortaleko pertsonaiek eurek ere hitz egiten dute batzutan: Gigantak satanekin 12.I-IV orrialdeetan, Theresiaitsuak Guidarekin 17.I-III eta 18.I orrialdeetan.

Beste pastoral batzuen eskuizkribuetan ere aurkitu ditugu esku berak itsatsitako orritxoak, satanen agerpenekin gehienetan, sataneria testu nagusian ere agertu arren batzutan. Ikus adibidez *Hélène de Constantinople* pastoral BMBb 16en edota *Jean de Calais* BNP 145en. Jean Mecol gaztearen izena daramate nonbait gehienek baina badira agerian behintzat izen hau ez daramatenak: ikus esate baterako *Alexandre* BMBb 9 edo *Saint Roch* BMBb 12.

C eskua: Dena 1816ko emanaldirako zuzendu duena.

Azken orrian ematen zaigu aditzera 1816ko apirilaren 18an izan zela *Edipa* pastoralaren emanaldi bat Lenbaren. 18 II. orrian ere badator urte berean idatzitako ohar bat, Daguer delako batek izenpetuta. Baina 6 IIIko zuzenketa da gehien interesatzen zaiguna. Honako hau idatzi du guk *c eskua* deitu dugunak, testu guztian ohi bezala azpian zegoena estaliz:

Jaunaq, ni jeitcen nuçu
Pietor de Lambara.

Argi geratzen da, beraz, 1816ko emanaldira adi egina dela zuzenketa hau, eta hau bezala, ustez, esku honek egindako gainerakoak.

Hitz egiten duten pertsonaien izenak aldatu eta elkartrukatzea da esku honen ahaleginik handiena, Courrierarenak ziren ahapaldiak beste pertsonai barentzat ezarritik batez ere; baina azpmarragarria da baita ere ziurrenik esku honen lana izan den

ahapaldien bertsoertero kopurua erregulartzeko ekinaldia. Hiru lerroko ahapaldiak osatzen zituen 110-112ko kantak *a eskuak* idatzi zituen moduan, 4 + 2 banaketarekin seina lerroka bildu zituen honek *sonu* delakoa tartean zelarik 138-145 ahapaldiak, eta ber gauza 1032-1040ko kantarekin. Launa bertsoerterodun ahapaldien erregulartasuna mantentzen saiatu da, esan bezala, *c eskuu*, berri bana tartekatuz lehenbiko kasuan eta binakoak elkartu eta berriren bat asmatuz beste bietan.

4. Azken hitzak ondorio gisa.

Zeharo baldintzatzen du guzti honek pastoralen arlo guztietako azterketa. Desagertzeko zorian geratzen dira egiletasunaren mugak, batek bestearen lana hartu eta aldatzeko arazorik ez delarik, eta literaturgile ezberdinak bereiztu beharra suertatzen zaio kritikariari, hiltun bat eta bestearen hizkuntza ezagutu beharra hizkuntzalariari, kopiagile bat baino gehiagoren letra eta grafiak zehaztu beharra edizioileari.

Guztien azken produktoa da guk gure edizioan eskaini nahi duguna, 1816ko emanaldirako erabilia beraz, oharren bitartez saiatzen garelarik esku bakoitzari dagozkion zati eta ezaugarriak nabarmentzen.

Bakarra zen, halabaina, erabil genezakeen eskuizkribua; ez da hau pastoral gehien kasua. Gure lan honetako bigarren atala ikusita argi geratzen da ugari direla tesuak eskuizkribu bat baino gehiago izateak sortzen dituen arazoak eta badirudi dagoeneko ez duela inork zalantzan jarriko aldaera guztiak izan behar dituela kontutan, eskuragarri izanez gero, edizio serioa egin nahi dezanak. Baina hirugarren atalak erakutsi digu eskuizkribu eskuragarria bakarra denean ere arazoak ez direla desagertzen eta, horregatik, alde handia izango dela transkripzio hutsa eskaintzetik edizio lan osoa egitera. Ediziozintzak testu beraren eskuizkribu eta argitalpen ugari dagoenerako eskaintzen dizkigun lanabes guztiak erabili behar ditugu, beraz, pastoral zaharrak argitaratzean, baina ihardunbide berera jo behar dugu daukagun eskuizkribu bakarra denean ere.

Bibliografia

- Buchon, J. A. C., 1839, "Representation d'un mystère dans le Pays Basque", *Memorial des Pyrénées*, (Oct.31; Nov.2).
- Garamendi, A., 1987, "El teatro folklórico vasco: perspectivas de investigación", II. *Euskal Mundu-Biltzarra, Gasteiz 1987 (Congreso de literatura. Hacia la literatura vasca)*, Madrid 1989, 527-544.
- Grimal, P., 1984, *Diccionario de mitología griega y romana*. Barcelona r.
- Hérelle, G., 1903, *Les pastorales basques. Notice. Catalogue des manuscrits. Questionnaire*. Baiona.
- 1911, "Notices sur quelques pastorales basques", *RIEV*, 5, 421-432.
- 1923, *Etudes sur le théâtre basque. La représentation des pastorales à sujets tragiques, illustrée de dix-neuf figures documentaires et de deux chants notés*. Paris.
- 1928, *Le repertoire du théâtre tragique: Catalogue analytique*, Baiona.
- Oyharçabal, B., 1982, *La Pastorale Souletine. Edition critique de Charlemagne*. [Diss. Univ. Bordeaux III], Prentsan ASJU-n [1988-3tik 1990-1era bitarte ASJU-ko Gehigarriak 15, Donostia 1991].
- Rose, H. J., 1970, *Mitología griega*. Barcelona.
- Urkizu, P., 1984, *Euskal antzertia*. Antzerti Saiok 1, Donostia.
- Vinson, J., 1983, *Le Folk-Lore du Pays Basque*, Paris.
- Webster, M.W., 1898, "Les Pastorales basques" in AA.VV.: *La Tradition au Pays Basque*. Repr. Donostia 1982, 241-261. 1898.

Coll. de laque 178

1804
178
10 19

178

J'appartiens au Citoyen
Martin. ~~Amateur~~
du livre d'histoire
fait le mois de mai
1793

J'appartiens au Citoyen
Jean meoel Dubieu ce garant
fait le mois de juin 1793
L'an IVe de la Liberte Et
L'an Second de la republique

finis

Meoel

1. Lehen pheredikia	2. Lehener pheredikia
Egun houn jain anderiaq desiratzen deitzen koparantza Ber designa ducién enoziq	miraculis Some herre mundian y... hartzaq j... ...
Egunco guire bestala perruety gin direndy houinky gin ciradicta noula hüllan dir enaq	maquis eta Biltzet Dafishoura sarthi oñhan. Batan er d... Behan D... ...
Trageriabat nahy dugu Egun representatu atencione apherbat Batoizaq harturen die	Cargu emänen derie aita Bi Soldadoty Ereman Decen etar... Eta Berhala Dicia... ...
coignen Sujeta Beitiq thebasco ereguen noun mundian Bici eno malemiz joare Beiteen	Bana soldada hayen Batu equinen Beiterie haur hary Bicia Conservaturen derie ...
pheredien lehen phuntian Bate Representatu amox bateg noula xden Eregue Laya loyatu	Estecaturen die hargaty haritz adar bateky Eta quero Byartegue haura iremanen Bereny ...
jocaste ereguignary Derio explicaturen Bere amera oro Coiagneq Beittutu loyaturen	hemecortcy oñthex... haur houa haciren... hayen Burian guien haren pareric estaten ...
algaren artian dira Biaq conseillaturen Eta quere abis bat Bertan erakhariren	nouz eta Beitateque Bere ecagitecala aitaren chen katcera phartituren da Berhala ...
Comit abiseo Beiterie Explicaturen gaica oro Ber hetturen ceron mundu hountan direno	E Direnen du Bere aila thebasco er esotarian Eta Batalla j... jganenda... ...
Berhala iranen derie abis harec equia Ereguignac semebat Sarthu Behar diala	

<p>Some page trageriaren hatxaria ipcaasta eta laya jalkhy eta jar Laya mintzatuena has</p>	<p>consultatu behar die madama ceoiguena dugun jarduera cel dida irantze</p>
<p>Laya madama igarri gairan amep bat egun dila apetitua indigatzen buzetaco Deusero honie</p>	<p>hoatu dote duela gabe goure consolacalia eta amey gaita har goure consolacalia</p>
<p>iste nugu osokiy madama apetitakit cortan higan ohenxamenta guciac garan tit obian</p>	<p>oray igun mementobatez eta guere mintza horja Laya</p>
<p>goure lehen fruitiaz mintzatuena nitauicu ointan miracullu handiric arec Iguinen beitu</p>	<p>oh Jovanta hie Chie aspalarin agieru gin bady boina brestan eta Consolamaccag nig</p>
<p>ran decadan labursky ere nayan lotzaten presentian beicutit covarie jkhousten</p>	<p>che oment gultoua debina eaz big bostga ene jguitiaz p hauruag eazig</p>
<p>edidaten guticie gun malur har diec eren eta iz peite pareric goure crumec</p>	<p>Madama Jovanta jalkhy hauruena Sira Consola Cete eta atoy eta har ecaia Courage Cristicia horig oro</p>
<p>ginco Iguiaz coua segurky igun goure coure nugu loren ene behatice beite hanttz causate</p>	<p>Utz behar orade Laya minca Cucula or Estrange biete baner ere Ceren malur handiaq Desirayon guticie</p>
<p>punicione handibatoz pastigatei quinate Ceren goure merchiae hartako beitate</p>	<p>Che Corphuxia oro hantze Doloretan dicitu eta embaru hantzi horag jkharateu nucu</p>
<p>O. fudio malerousa cut beitatei couerky noun harec behar beitu mundia oro lotya iracy</p>	<p>Jovanta Jovanta Corage Cete Sira othoy etan or behar Lotzate Palomba horig oro arraleraq cutice</p>
<p>mundian quicounic dezo hartiaz dira mintzatuena eta harec miraculluz mundy ora idatzen</p>	<p>Palomba horig oro arraleraq cutice</p>

~~on d'ellacin dit n'ib'...~~
 Behar Cautala...
 Penon...
 Thovaz...
 Juguin...
 Eja...
 Thovaz...
 hounquilla...
 Jipa...
 Soldado...
 Behar...
 Bicy...
 obidient...
 Olympia...
 Jaur...
 oray...
 Juguin...
 Jtan...
 Jocasta...
 nig...
 lne...
 Buiq...
 Eocky...
 Jyza...
 lshan...
 hountan...
 Coure...
 mundi...
 Ratra...
 alexander...
 Jocasta...
 Jocasta...
 Jira...
 Ereghe...
 Eta...
 ouhoue...
 Jean...
 hain...
 heber...
 hounec...
 CQQA...

madama...
 Lukia...
 Juguin...
 oray...
 Erre...
 Jira...
 Orac...
 Jpaxer...
 Joca...
 Jira...
 Jira...
 Jira...
 Jira...
 haur...
 guicon...
 nic...
 Jira...
 haryat...
 Jatu...
 Estat...
 Jourgare...
 medecy...
 medecy...
 nahy...
 Ceren...
 Barber...
 guicon...
 Jatto...
 Sartha...
 hartan...
 mira...
 Eto...
 Epe...
 quero...
 Bidian...
 acheribatic...
 phicha...
 medecy...
 nic...
 hounen...
 Epe...
 bla

mundu orren ez biteratu
 ene azial arhinkidu
 Comendador lan minca
 Igan ady bulgifer
 tuate hountan gignu
 nel contentalcan nuq
 hize zibe ederetara
 Igan buabata salu
 Comendador lan minca
 Schay hount bulgifer
 Comendador lan minca
 gagic bulu durgala
 Comendador lan minca
 nouy baken lantala
 bulgifer ex mpu
 Comendador lan minca
 lara ten quisako
 Juras bougenite
 schay dixer dot dal
 eta besteta aldiz
 Comendador lan minca
 Comendador lan minca
 acord siliq arren
 golaray h d h u l l a i b o
 hiz kortan gaignan
 ene anca adag urko
 Comendador lan minca

bulgifer minca
 Comendador lan minca
 placex bagueu dancalir
 jfermuko acria
 Comendador lan minca
 onu equitay imaria
 Placer de W. A. de Beilame
 hic dancaturus tutore
 de melera Comendador lan minca
 datur mangala datur
 Comendador lan minca
 amonjtan rancia elam
 maakiq boyne u d
 jernux d h u g u l a
 eta h y a e l l i
 ene l i p e n p a g a
 Schay dixer g a i g u e y
 hristianu l i t i a
 eta bellorig l i c h u r j
 belly ero j f e r m i a
 izhaq yare lacionan
 baimu yau minca
 holzaq hilen gilita ja
 d i a l b a t e r e b e l d u r r i q
 neskalitadit j h u a p l o n o u l
 j h e n i q l e q u i q u y
 d a n s e a p b a j j a k t e r a
 eta cer kat j d a i r i n
 celura ero j a g u c a m e

BNP 178ko 6.IV-6.V orrialdeak, jositako orritxoetan.

Oração de São João
 Atenciosa e justa honra
 do nome legítimo e justo
 Otório e São João
 Paulocat. Com a mesma
 oração j'haute tendra
 oração abençoada e honrada
 da attalla e honra
 attalla e honra
 jauna no nome e honra
 dothoy e doab e doab
 da Chongry, honra e pro
 utey e doab e doab
 oração hemun e doab e doab
 utao e doab e doab
 filia Barata e gabe
 Iny e doab e doab
 roha e doab e doab

le Peur... garde Nelson de
 id... la jument de metho
 de gaudain a molon ce 12 juillet 1777
belgifer...
 fuchua...
 ochur...
 cane...
 man...
belgifer...
 e...
 k...
 galha...

Bulgifer...
 e...
 e...
 combat...
 zah...
BEN...
 r...
 m...
 Vere...
 Em...
 oração attalla...
 hemon...
 B...
 j...
 e...
 a...
 attalla...
 Bay jauna...
 Guin...

Batain gñ caman
 unq oñi honna na
 furia handy caletan
 kaiter honotako gentiaq
 Creman nahis alican
 horegaty ouste dut
 combat Cremanen dudala
 Ceren medisant eta gormant
 eta confusionez Bethariq beitera
 honraq dirade ene gentiaq
 eta etare quecurtiaq
 Sarguetag eta notariaq
 huraq honraq ene adiskidiaq
 hazetariq ezut utciren
 gubelialat batere
 marchantiaq ex ostaleriaq
 ex eta precuradoreiaq ere
 kalakoz Bethariq dut
 ene palaciona
 hazer su Equitexo
 habero chexkhara beinona
 Eykeracainiaq ere
 Ezut utciren gubelialat

